

Kornel Michałowski

Zbiory muzyczne w bibliotece UAM w Poznaniu

Zeszyty Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
Biblioteka 3/45, 83-101

1963

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Kornel Michałowski

ZBIORY MUZYCZNE W BIBLIOTECE UAM
W POZNANIU

Zbiory muzyczne zajmują w ramach bibliotekarstwa naukowego i wśród bibliotek specjalnych szczególne miejsce z racji swej odmienności i różnorodności, przy czym tworzą one bądź samodzielne biblioteki muzyczne różnych typów, bądź też osobne działy muzyczne wewnątrz większych organizmów bibliotecznych. Różnorodność form bibliotek muzycznych uwarunkowana jest przede wszystkim właściwościami posiadanych przez nie zbiorów oraz ich przeznaczeniem. Bogata skala typów bibliotek muzycznych sięga od zbiorów o charakterze ściśle naukowym, badawczym czy archiwalnym, poprzez dydaktyczno-naukowe biblioteki przy szkołach i uczelniach muzycznych, użytkowe przeważnie zbiory gromadzone przy rozgłośniach radiowych, wydawnictwach muzycznych itp. aż do zbiorów o charakterze oświatowym, publicznym i wypożyczalni muzycznych nastawionych na popularyzowanie muzyki.

Zróżnicowane są także obiekty muzyczne gromadzone, opracowywane i przechowywane w bibliotekach muzycznych. Można je podzielić tradycyjnie na dwie grupy określone ich przeznaczeniem:

1. "musica theoretica" - wszelkiego rodzaju piśmiennictwo muzyczne i teksty słowne, oraz

2. "musica practica" - zapisy muzyczne służące do praktycznego wykonywania dzieł muzycznych, utrwalone za pomocą pisma lub druku nutowego /nuty, muzykalia sensu stricto/, oraz zapisy dźwiękowe utworów muzycznych, tj. płyty gramofonowe i taśmy magnetofonowe.

Forma zewnętrzna tych obiektów muzycznych narzuca inny ich podział:

1. rękopisy, obejmujące zarówno rękopisy nutowe utworów muzycznych, jak i rękopisy tekstowe prac teoretycznych, korespondencję itp.,

2. druki muzyczne, a więc nuty powielane różnymi technikami, książki o muzyce, czasopisma muzyczne, libretta, afisze i programy imprez muzycznych, ikonografie i ryciny o tematyce muzycznej,

3. nagrania dźwiękowe, tj. płyty i taśmy.

Specyfika każdego z tych typów obiektów muzycznych wyznacza, rzecz jasna, ich odmienne metody opracowania, przechowywania, konserwacji i udostępniania, stąd praca bibliotekarza w bibliotece posiadającej tego rodzaju zbiory wymaga - obok znajomości podstawowych zasad techniki bibliotecznej - specjalnych umiejętności fachowych, a sprawne i racjonalne funkcjonowanie zbiorów muzycznych stawia bibliotekom wymagania zapewnienia im odpowiednich warunków lokalowych, organizacyjnych i zaplecza technicznego.

Obok szeregu specjalnych bibliotek muzycznych w Polsce /do najważniejszych należą biblioteki wyższych szkół muzycznych, biblioteki zakładów muzykologicznych przy uniwersytetach w Warszawie, Krakowie i Poznaniu, biblioteki

Komitetu do Spraw Radiofonii "Polskie Radio" w Warszawie i Katowicach, biblioteki Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego i Towarzystwa im. Fr. Chopina w Warszawie/ istnieją przy wielu bibliotekach ogólnonaukowych /Biblioteka Narodowa, Biblioteka Jagiellońska, biblioteki uniwersyteckie w Warszawie, Wrocławiu, Toruniu i Łodzi, biblioteki PAN w Gdańsku i Kórniku, Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Szczecinie/ mniej lub bardziej odrębne działy muzyczne dysponujące licznymi zbiorami muzycznymi, liczącymi nie-raz do 25 000 muzykaliów, niekiedy o dużych tradycjach i wartości zabytkowej. Wśród nich jedno z pierwszych miejsc zarówno pod względem ilości, jakości, jak i organizacji zajmują zbiory muzyczne Biblioteki Głównej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Zbiory muzyczne posiadała Biblioteka UAM już od pierwszych lat swojego istnienia, gromadzono je jednak w sposób raczej przypadkowy, pod kątem ówczesnych zadań biblioteki jako instytucji niemieckiej. Z tego okresu /1902-1918/ pochodzi spora ilość cennych skądinąd wydawnictw źródłowych niemieckich oraz piśmiennictwa muzycznego /książki, czasopisma/, głównie w języku niemieckim. Można przyjąć, że w 1918r. Biblioteka posiadała około 800 wol. nut, przy czym zbiór ten nie był - podobnie jak i inne zbiory specjalne w Bibliotece - wyodrębniony ani katalogowo, ani organizacyjnie. Po 1919r., z chwilą przejęcia Biblioteki przez władze polskie, sytuacja na tym polu niestety nie uległa poprawie. Pomimo powstania przy Uniwersytecie Poznańskim katedry muzykologii /jednej z trzech w Polsce/,

ponimo że wśród personelu Biblioteki znajdował się bibliotekarz z wykształceniem muzykologicznym, nie zrobiono nic, by zapewnić zbiorom muzycznym odpowiednią opiekę, by racjonalnie i celowo je gromadzić i opracowywać, z myślą o potrzebach rozwijającego się poznańskiego - i nie tylko poznańskiego - ośrodka muzykologicznego. Muzykalia wpływały do Biblioteki nadal przypadkowo jako stosunkowo nieliczne wówczas egzemplarze obowiązkowe lub jako sporadyczne dary niektórych instytucji /np. cenny komplet wydawnictw moniuszkowskich Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego/. Zakup nut na rynku krajowym lub zagranicznym nie istniał prawie zupełnie. W ciągu 20-lecia międzywojennego wpływało rocznie po zaledwie około 60 jednostek muzykaliów, które opracowywano i przechowywano na równych zasadach z wpływami książkowymi, co nie odpowiadało zupełnie wymaganiom biblioteki naukowej w stosunku do tego rodzaju zbiorów. Zbiór nut liczył z chwilą wybuchu II wojny światowej około 2 000 vol. /1 IX 1938r.: 1 907 vol./. Nieco lepiej przedstawiało się w tym okresie zaopatrzenie Biblioteki w piśmiennictwo muzyczne. Okres okupacji 1939-1945 i pierwsze lata powojenne nie przyniosły większych zmian w stanie zbiorów muzycznych. Niezbyt liczne nabytki z lat 1945-1949 /przeważnie egzemplarze obowiązkowe/ nie wyrównały stosunkowo licznych strat, jakie poniosły muzykalia Biblioteki wskutek wojny /skontrum wykazało około 10% ubytku/, tak że w końcu 1949r. Biblioteka posiadała tyleż samo prawie nut co w 1939r., tj. 1 950 jednostek.

Przełomową datą w historii zbiorów muzycznych Biblioteki Uniwersyteckiej był początek 1950r., kiedy to - w ramach nowo zorganizowanego Oddziału Zbiorów Specjalnych - powołano do życia Referat Muzyczny. Uruchomienie /po dwuletnim okresie przygotowawczym/ samodzielnej pracówki bibliotecznej poświęconej opiece nad zbiorami muzycznymi zapewniało nie tylko racjonalny i wzmożony wzrost zbiorów, fachowe i zgodne z wymaganiami współczesnego bibliotekarstwa ich opracowanie, ale także nawiązanie bliższych kontaktów z Zakładem Muzykologii UAM, działającym od 1945r. pod kierunkiem prof. A.Chybińskiego, oraz stworzenie odpowiedniej bazy organizacyjnej dla działalności informacyjnej i bibliograficznej. Pierwszy okres działalności Referatu Muzycznego poświęcono nie tylko na opracowanie znacznie zwiększonych nabytków bieżących /w latach 1950-1955 wpływało rocznie przeciętnie około 900 jednostek muzykaliów/, ale także na sporządzenie katalogu dawnego zasobu muzykaliów /w latach 1951-1955 napisano ponad 1 600 kart/. Powstał dzięki temu nowy katalog zbiorów muzycznych w układzie rzeczowym, co było konieczne wobec braku odpowiedniego katalogu specjalnego i wobec niedoskonałości wykazów nut istniejących dotąd w katalogach głównych Biblioteki. Z biegiem czasu rozszerzono zakres zainteresowania i działania Referatu na inne obiekty muzyczne, jak libretta, utwory muzyczne niesamoistne wydawniczo, programy i afisze muzyczne i teatralne, rękopisy i mikrofilmy muzyczne oraz /od 1958r./ płyty gramofonowe. Obok sporządzania katalogu rzeczowego zbiorów mu-

zycznych podjęte sporządzenie szeregu kartotek i wykazów specjalnych. Zbiór nut – stanowiący główny trzon zbiorów muzycznych – z chwilą uruchomienia Referatu Muzycznego zaczął wraść w szybkim tempie: już po dwu latach dotychczasowy zasób nut podwoił się, po dalszych trzech latach – potroił się i w dniu 31 XII 1962r. osiągnął liczbę 12 560 jednostek, co stanowi blisko sześciokrotny wzrost stanu ilościowego muzykaliów w stosunku do sytuacji wyjściowej w 1949r. Ogółem w okresie 1950–1962 opracowano 10 610 jednostek nut. Muzykalia wpływały do Biblioteki z różnych źródeł: obok przysługującego Bibliotece egzemplarza obowiązkowego polskiej produkcji bieżącej w tym zakresie /łącznie 5 077 jednostek, a więc 46% wszystkich nabytków/, znaczną część wpływów stanowiły nabytki z zakupu, tak antykwaryczne, jak i importowane /razem 3 748 jednostek, tj. 36%/; mniejsza ilość nabytków nutowych pochodziła ze zbiorów zabezpieczonych Biblioteki i ze sporadycznych darów /łącznie 1 430 jednostek, tj. 14%/, reszta zaś /386 jednostek, tj. 4%/ wpłynęła drogą wymiany krajowej i zagranicznej.

Zbiory muzyczne gromadzone i uzupełniano przede wszystkim pod kątem potrzeb naukowych i bibliograficznych, dydaktycznych i popularyzacyjnych, przy czym szczególną uwagę zwracano na następujące zagadnienia:

1. bieżąca produkcja polska w zakresie wydawnictw muzycznych, w komplecie gwarantowanym przez egzemplarz obowiązkowy.

2. wydania utworów muzyki polskiej XIX i XX wieku /do 1939r./ w jak najszerszym możliwym do uzyskania zakresie,

3. muzyka powszechna w najcenniejszych utworach i wydaniach /dzieła klasyków muzyki, zbiory muzyki dawnej itp./, ze szczególnym uwzględnieniem twórczości muzycznej krajów ościennych /Niemcy, Czechosłowacja, Rosja, ZSRR/.

4. muzyka ludowa i folklor muzyczny /pieśni, tańce/, zwłaszcza narodów słowiańskich, w szerokim wyborze.

Wiele zabiegów poświęcono retrospektywnemu uzupełnianiu zbiorów utworami kompozytorów polskich, co jest zadaniem szczególnej wagi ze względu na brak pełnej rejestracji bibliograficznej polskiej produkcji wydawniczej w zakresie muzyki w XIX wieku i w początkach XX wieku.

Zbiory muzyczne Biblioteki UAM są na ogół kolekcją nowszej daty, a stosunkowo młody wiek Biblioteki i dość późne powstanie odrębnego działu muzycznego nie przyczyniły się do nadania zbiorom charakteru bardziej zabytkowego, jak to ma miejsce w niektórych bibliotekach o długiej tradycji zbieraczej. Są one natomiast dostatecznie bogate i różnorodne, aby stanowić pomoc zarówno w studiach jak i w badaniach naukowych oraz w zaspokajaniu zainteresowań specjalistów i amatorów. Zbiór nut drukowanych - podstawa zbiorów każdej biblioteki muzycznej - liczący 12 560 jednostek /wol./ ma w znacznej większości charakter nowszy: przeważają w nim druki z drugiej połowy XIX wieku i z XX wieku; stosunkowo mniejsza ilość obiektów sięga wieku XVIII i wcześniejszych.

Muzyka polska reprezentowana jest w zbiorze druków nutowych przeważnie w wydaniach z drugiej połowy XIX wieku i

XX wieku. Druków wcześniejszych z pierwszej połowy XIX wieku jest stosunkowo niewiele. Wśród nich warto wymienić m.in. kilka utworów Karola Kurpińskiego: "Elegia na śmierć Tadeusza Kościuszki" /Warszawa 1817/, "Owertura z opery Zamek na Czorsztynie" /Warszawa około 1820/, wyjątki na fortepian z "Krakowiaków i Górali" /Warszawa około 1826/, dalej Marii Szymanowskiej "Romance de Monsieur le Prince Alexandre Galitzin" /Lipsk około 1820/ oraz kilkanaście interesujących pieśni i marszów z okresu powstania listopadowego, wydanych przez S.A.Simona w Poznaniu około 1831r. Z wczesnych wydań polskich muzyki obcej na uwagę zasługują wyjątki z opery F.A.Hoffmeistra "Telemak, król Lewicz Itaki" /Warszawa około 1803/ i dwie uwertury do opery "Jan z Paryża" F.A.Boieldieu /Warszawa około 1815/. Obok szeregu wczesnych wydań utworów Chopina i Moniuszki /m.in. "Śpiewniki domowe"/ obficie reprezentowana jest w zbiorach Biblioteki twórczość fortepianowa i pieśniarska kompozytorów doby pomoniuszkowskiej /Z.Noskowski, W.Żeleński, E.Pankiewicz, I.Paderewski i wielu innych/, a także twórczość muzyczna wieku XX /M.Karłowicz, K.Szymanowski i inni/. Biblioteka posiada również większość - niezbyt zresztą licznych - wydań muzyki polskiej z okresu międzywojennego oraz dzięki egzemplarzowi obowiązkowemu komplet polskich druków nutowych wydanych po 1945r. Tu warto zaznaczyć, że Biblioteka gromadzi nie tylko dzieła mniej czy bardziej wybitnych przedstawicieli muzyki polskiej, ale także produkcję muzyczną lżejszego gatunku, a więc różnego rodzaju utwory muzyki użytkowej, rozrywkowej, "salono-

wej" czy tanecznej, wychodząc z założenia, że są one niezbędnym elementem dla stworzenia obrazu całości polskiej kultury muzycznej w XIX i XX wieku. Możliwie szerokie kompletowanie wszelkiego rodzaju wytworów polskiej produkcji muzycznej wieku XIX ma także duże znaczenie dla opracowania ciągle jeszcze nie istniejącej pełnej bibliografii polskiej twórczości muzycznej.

Więcej dawnych wydawnictw nutowych posiada Biblioteka z zakresu muzyki obcej, zwłaszcza niemieckiej. W zbiorach znajduje się około 30 starodruków muzycznych, przeważnie śpiewników i zbiorów pieśni niemieckich z XVII wieku. Na uwagę zasługuje także zbiór śpiewników masońskich z końca XVIII i początku XIX wieku. Cenną pozycję stanowią pierwodruki kilkunastu pieśni L.v.Beethovena z lat 1797-1816, pierwsze wydanie partytury tegoż III Symfonii "Erica" /Bonn 1822/, K.Ph.E.Bacha "Gellerts Geistliche Oden und Lieder" /Berlin 1759/ oraz szereg pierwodruków utworów kompozytorów niemieckich z pierwszej połowy XIX wieku /m.in. F.Mendelssohna-Bartholdy'ego i R.Schumanna/. Bogato reprezentowana jest muzyka operowa i oratoryjna XVIII i XIX wieku w wielu wczesnych wydaniach, m.in.: E.Duni: "L'école de jeunesse" /Paris 1765/, D.Cimarosa: "Il matrimonio segreto" /Paris około 1800/, G.F.Haendel: "Samson" /Wien około 1818/, W.A.Mozart: "Requiem" /Leipzig 1819/, J.J.Rousseau: "Der Dorfwahrsager" /Berlin 1820/, G.Pergolesi: "Stabat Mater" /Berlin około 1823/, H.Marschner: "Vampyr" /Leipzig około 1818/ i "Hans Heiling" /Leipzig 1827/, G.Rossini: "Zelmira" /Paris 1824/ i "Tell"

/Mainz 1829/, D.F.Auber: "La muette de Portici" /Paris 1828/, F.Mendelssohn-Bartholdy: "Paulus" /Bonn 1837/ i "Der 42.Psalm" /Leipzig 1838/, G.Donizetti: "La favorite" /Paris 1840/ i "Maria di Rohan" /Paris 1843/, G.Meyerbeer: "Le prophète" /Paris 1850/. Z wydań późniejszych na uwagę zasługują wartościowe i rzadkie dziś w bibliotekach polskich komplety wydawnictw źródłowych i zbiorowych, wśród nich przede wszystkim obszerny i podstawowy dla badań muzykologicznych zbiór "Denkmäler der deutschen Tonkunst" /Leipzig 1892-1931, 91 tomów/, "Denkmäler der Tonkunst in Oesterreich" /Wien 1894-1923, 29 tomów/ oraz cenne wydanie zbiorowe dzieł J.S.Bacha /2 serie, Leipzig 1852-1917, 62 tomy/. Z innych wydań zbiorowych warto wymienić komplety dzieł wszystkich H.Schütza, Orlanda di Lasso, M.Praetoriusa, F.Liszta, P.Czajkowskiego i M.Rimskiego-Korsakowa oraz 39-tomowe "Instruktive Ausgabe klassischer Klavierwerke" /Stuttgart 1892-1899/. Bogato reprezentowani w zbiorach Biblioteki są klasycy muzyki, zwłaszcza wieku XVIII i XIX, których dzieła posiada ona w wielu wydaniach. W ostatnich latach, dzięki stałemu nabywaniu wydawnictw nutowych z ZSRR, NRD i ČSRS, zgromadzono spory i reprezentatywny zbiór utworów kompozytorów rosyjskich, radzieckich, niemieckich i czechosłowackich, zarówno dawniejszych, jak i współczesnych. Na skutek trudności importowych i przypadkowości doboru muzykaliów zagranicznych oferowanych na rynku krajowym, nie można jednak jeszcze mówić o całkowicie planowej i systematycznej rozbudowie zbiorów muzyki światowej, zwłaszcza w zakresie twórczości nowszej i najnowszej /wiek XX/.

Zbiór rękopisów muzycznych Biblioteki UAM jest ze zrozumiałych powodów - stosunkowo krótki okres jej istnienia - ilościowo raczej skromny. Wśród kilkudziesięciu rękopiśmiennych obiektów muzycznych blisko połowę stanowią mniej wartościowe kopie i zbiory odpisów utworów kompozytorów obcych, głównie niemieckich, z wieku XIX. Zbiór około 30 polskich rękopisów muzycznych posiada jednak szereg obiektów godnych uwagi, wśród których należy wymienić m.in.: utwory Jana Dawida Hollanda /1746-1815/, m.in. kantatę na cześć Karola Radziwiłła /około 1786/, partyturę "Cudu miemanego czyli Krakowiaków i Górali" Jana Stefaniego /odpis z pierwszej połowy XIX wieku/, kopię partytury "Mszy na cztery głosy" Karola Kurpińskiego /początek XIX wieku/, cenny rękopis /autograf?/ partytury symfonii Franciszka Mireckiego /1791-1862/, nieznaney dotąd historykom muzyki, dwa interesujące zbiorki z początku XIX wieku: "Różne arye do śpiewania na gitarę" i "Śpiewki na gitarę", ciekawy zbiór popularnych pieśni /polskich i obcych/ pochodzący z 1831r., autograf kantaty "Pieśń o ziemi naszej" /do słów W.Pola/ poznańskiego kompozytora Bolesława Dembińskiego z 1874r. oraz szereg autografów drobnych utworów polskich z wieku XX /m.in. utwory chóralne B.Wallek-Walewskiego "Na graniach Tatr", 1935 i T.Z.Kasserna "Ballada o Janicku i pani cesarzowej", 1936/.

Szczególnie ważne miejsce wśród zbiorów muzycznych Biblioteki zajmuje bogata i cenna spuścizna po wybitnym muzykologu polskim, Adolfie Chybińskim /1880-1952/, która, złożona w 1953r. jako depozyt, w 1959r. przeszła na włas-

ność Biblioteki. Zbiory Chybińskiego liczą 65 tek i składają się z następujących działów:

1. zabytki dawnej muzyki polskiej w odpisach i kopiach, sporządzonych według dziś w znacznej większości już nie istniejących oryginałów, które zniszczały lub zaginęły w czasie II wojny światowej; dział ten jest szczególnie cenny ze względu na unikatowość większości odpisów;

2. Archiwum Mieczysława Karłowicza, zawierające autografy listów Karłowicza do Chybińskiego, kopie listów Karłowicza do różnych osób oraz listów o Karłowiczu, maszynopisy prac i wspomnień o Karłowiczu i materiały do monografii, wycinki z gazet i czasopism, programy koncertów, ikonografię oraz cenny notatnik instrumentacyjny Karłowicza; większość materiałów z tego działu opublikowana została w książce pt. "Mieczysław Karłowicz w listach i wspomnieniach" opracowanej przez H.Andersa /PWM 1960/;

3. rękopisy muzyczne XIX i XX wieku, m.in. autografy W.Czerwińskiego "Uwertura" /1879/ i kantata "Wieczór, noc i poranek" /1887/, 13 pieśni na głos z fortepianem E.Morawskiego /1876-1948/, L.Kamieńskiego "Marsz zbójceki ze Skalnego Podhala", T.Z.Kasserna /1904-1957/ pieśń "Rococo" i Z.Mycielskiego 2 pieśni mazowieckie na chór i orkiestrę /1952/;

4. opracowania muzykologiczne i materiały do nich, zawierające liczne maszynopisy i fragmenty rozpraw i artykułów, notatki, szkice i zapiski źródłowe /ogółem 25 teczek/, dotyczące w większości dawnej muzyki polskiej; większość

zachowanych tu prac z zakresu folkloru muzycznego została niedawno opublikowana w zbiorze "O polskiej muzyce ludowej" /oprac. L. Bielewski, PWM 1961/;

5. korespondencja i materiały osobiste, zawierające obfity zbiór listów do A. Chybińskiego z lat 1945-1952 /ogółem 10 tek/, korespondencję rodzinną, materiały osobiste, kopię pamiętników, których fragmenty opublikowane zostały pt. "W czasach Straussa i Tetmajera" /oprac. A. i Z. Szwejkowscy, PWM 1959/, materiały dotyczące pracy dydaktycznej i Zakładu Muzykologicznego UP oraz akta Polskiego Towarzystwa Muzykologicznego z lat 1928-1929;

6. wycinki z gazet i czasopism zawierające artykuły i notatki dotyczące przeważnie Chopina, Szymanowskiego i Chybińskiego;

7. materiały ikonograficzne dotyczące muzyki, portrety muzyków polskich i obcych, reprodukcje, fotografie itp.

Obok cennej spuścizny po Adolfie Chybińskim Biblioteka otrzymała w darze także część zbiorów pozostałych po jego uczniu, tragicznie zmarłym muzykologu Tadeuszu Strumille /1929-1956/, wśród których znajdowało się - obok licznych materiałów osobistych, notatek i szkiców - także szereg wartościowych rękopisów i druków muzycznych polskich z pierwszej połowy XIX wieku. Warto tu wspomnieć również o złożonym w Bibliotece niewielkim depozycie po wybitnym kompozytorze Ludomirze Różyckim /1883-1953/, zawierającym m.in. autografy ilustracji muzycznych do "Fausta", i "Akropolis" oraz szereg szkiców nutowych i materiałów biograficznych.

Obok muzykaliów drukowanych i rękopiśmiennych Biblioteka UAM gromadzi także dzieła muzyczne utrwalone za pomocą zapisu dźwiękowego, tj. płyty gramofonowe. Zbiór ten, rozpoczęty dopiero w 1958r. liczy obecnie /31 XII 1962/ 570 płyt, przeważnie produkcji polskiej /po 1945r./ oraz - w nieco mniejszym zakresie - produkcji radzieckiej i czechosłowackiej, nabywanych drogą kupna /egzemplarz obowiązkowy polskiej produkcji płytowej przysięguje od 1961r. tylko Bibliotece Narodowej/. Płytoteka gromadzi prawie wyłącznie tzw. muzykę poważną, i to przede wszystkim kompozytorów polskich, choć nie pomija się także nagrań światowej klasyki muzycznej w najlepszych dostępnych wykonaniach. Referat Muzyczny jest na razie wyposażony w gramofon elektryczny, który umożliwia przegrywanie płyt, ale o pełnym wykorzystaniu płytoteki będzie można mówić dopiero z chwilą urządzenia w Bibliotece specjalnego gabinetu muzycznego wyposażonego w odpowiednią aparaturę do przesłuchań.

Nieodzownym uzupełnieniem zbioru muzykaliów są dwa specyficzne rodzaje druków muzycznych, mianowicie libretta i programy. Zbiór librett muzycznych Biblioteki liczy 484 wol. drukowanych tekstów słownych oper, operetek, oratoriów i kantat, zarówno polskich jak i obcych, głównie z wieku XIX i XX, choć nie brak tu także wydań z końca XVIII wieku. Zbiór programów muzycznych /przedstawienia operowe, koncerty i inne imprezy muzyczne/ obejmuje - łącznie z pokrewnymi formalnie programami i afiszami teatralnymi - 6 565 jednostek i stanowi cenny materiał do dokumentacji

ruchu koncertowego i operowego szeregu miast polskich, zwłaszcza Poznania, przeważnie z okresu powojennego /po 1945r./ i międzywojennego /1919-1939/.

Ze zbiorami muzycznymi w bibliotekach ściśle związane jest piśmiennictwo muzyczne, stanowiące ich treściowe uzupełnienie i teoretyczną podstawę do ich naukowego wykorzystania. Formalnie jest ono wprawdzie zazwyczaj częścią składową zbioru druków, jednakże racjonalna rozbudowa zbioru książek i czasopism muzycznych stanowi nieodzowny element działalności dobrze zorganizowanego działu muzycznego. Także i Referat Muzyczny Biblioteki UAM poświęca dużo uwagi gromadzeniu piśmiennictwa muzycznego i kompletowaniu czasopism muzycznych, zdając sobie sprawę z ich szczególnej ważności dla badań muzykologicznych i działalności informacyjnobibliograficznej. Zaopatrzenie Biblioteki w piśmiennictwo muzyczne przedstawia się zupełnie zadowalająco: obok niemal kompletnego zbioru polskich książek o muzyce z wieku XIX i XX Biblioteka posiada znaczną ilość książek muzycznych w językach obcych, zwłaszcza niemieckim, w tym także szereg cennych starodruków z XVII i XVIII wieku, m.in.: A.Kircher "Musurgia universalis" /Romae 1650/, Fr.W. Marpurg "Anleitung zum Clavierspielen" /Berlin 1755/ i wiele innych. Szacunkowo można ocenić ilość książek muzycznych Biblioteki na około 6-7 000 wol., w czym pokaźną kolekcję, zarówno pod względem ilościowym jak i jakościowym, stanowią wydawnictwa periodyczne, szczególnie niemieckie. Zbiór czasopism muzycznych w Bibliotece liczy 117 tytułów periodyków, w tym 45 polskich, przeważnie z okresu po 1918r.,

52 niemieckie /dobrze reprezentowane są czasopisma sprzed 1918r./ i 20 w innych językach, obejmujących w sumie około 800 roczników, prawie wyłącznie z wieku XIX i XX /polskich 200, niemieckich 420, innych 175/.

Zbiory muzyczne wymagają odpowiedniego opracowania katalogowego, umożliwiającego w jak najbardziej wnikliwy i wszechstronny sposób dotarcie do ich różnorodnych formalnie typów, których specyfika narzuca często odmienne metody ich opracowania. Stąd wynika duża różnorodność katalogów i wykazów prowadzonych w działach muzycznych bibliotek. Także w Bibliotece UAM z chwilą powstania Referatu Muzycznego zapoczątkowano szereg katalogów specjalnych dla zbiorów muzycznych. Liczą one obecnie ponad 16 500 kart /formatu międzynarodowego/, na które składa się - obok wyodrębnionych katalogów zbioru rękopisów, librett, programów oraz płytoteki - przede wszystkim katalog nut drukowanych. Katalog ten utrzymany jest w szczególnie rozbudowanym układzie rzeczowym opartym na zasadzie zróżnicowania posiadanych utworów według ich szaty dźwiękowej i przeznaczenia wykonawczego: muzyka instrumentalna solowa i zespołowa /kameralna i orkiestralna/, muzyka teatralna, muzyka wokalna, muzyka kościelna. Wobec braku odrębnej instrukcji katalogowania nut w Polsce stosuje się przy ich opracowaniu ogólnie przyjęte "Skrócone przepisy katalogowania alfabetycznego" Grycza i Borzkowskiej, uzupełniające pewnymi specyficznymi dla nut składnikami opisu, koniecznymi dla pełnego zidentyfikowania treści muzycznej katalogowanych druków. Katalog nut zawiera także ponad

2 600 opisów utworów muzycznych niesamoistnych wydawniczo, opublikowanych w wydaniach zbiorowych lub jako dodatki i przykłady nutowe w książkach i czasopismach muzycznych. Dzięki objęciu katalogiem nut także tego rodzaju utworów niesamoistnych, ułatwiono czytelnikom dotarcie do wielu poszukiwanych często utworów ukrytych detąd w trudno dostępnych niekiedy lub mało znanych wydawnictwach. Wspomnieć trzeba również, że opisy nut drukowanych /samoistnych wydawniczo/, librett i programów muzycznych znajdują się także w głównym katalogu alfabetycznym Biblioteki. Posiadane przez Bibliotekę piśmiennictwo muzyczne /książki i czasopisma/ ujęte jest także w głównych katalogach bibliotecznych /alfabetycznym i systematycznym/.

Uzupełnieniem podstawowych katalogów zbiorów muzycznych są różne kartoteki o charakterze specjalnym prowadzone przez Referat Muzyczny. Tu wymienić należy przede wszystkim indeks tematyki programowej, literackiej, okolicznościowej i ikonograficznej występującej w posiadanych przez Bibliotekę drukach nutowych /ponad 1 900 zapisów/, indeks polskich wydawnictw muzycznych sprzed 1939r. w układzie według wydawców /około 1 400 pozycji/, w znacznym stopniu ułatwiający właściwe datowanie nut wydanych zwłaszcza w wieku XIX, oraz będący w opracowaniu wykaz regionalnych druków muzycznych wydanych na terenie Poznania i Wielkopolski przed 1939r.

Referat Muzyczny prowadzi także ożywioną działalność informacyjnobibliograficzną i poradnictwo w zakresie bibliografii i bibliotekarstwa muzycznego. Wydatną pomocą służą w tym zakresie specjalne kartoteki bibliograficzne sporzą-

dzane na bieżąco i zasilane także materiałem retrospektywnym:

1. kartoteka piśmiennictwa muzycznego /artykuły, większe notatki/ zawartego w polskich czasopismach muzycznych i wydawnictwach zbiorowych, przeważnie z wieku XX, oraz artykułów zagranicznych dotyczących muzyki polskiej /razem ponad 18 000 kart/;

2. kartoteka zagranicznych wydawnictw bibliograficznych, encyklopedycznych i informacyjnych z zakresu muzyki /po 1945r./;

3. kartoteka polskiego i zagranicznego piśmiennictwa /książki i artykuły/ z zakresu teorii i metodyki bibliotekarstwa muzycznego i bibliografii muzycznej /ponad 500 opisów/.

Duże znaczenie w pracy Referatu Muzycznego - zarówno dla opracowania zbiorów, jak i w działalności informacyjnej - posiada odpowiednio dobrany i uzupełniany na bieżąco księgozbiór podręczny składający się z kilkuset tomów polskich i zagranicznych wydawnictw informacyjnych, bibliografii, katalogów i encyklopedii z zakresu muzyki i teatru.

Odrębne zagadnienie w bibliotekach stanowi problem udostępniania zbiorów muzycznych. Podobnie jak wszystkie zbiory tzw. specjalne, tak i muzykalia powinny być zasadniczo udostępniane korzystającym tylko na miejscu. Racjonalne wykorzystanie zbiorów muzycznych połączone jest jednak z koniecznością stworzenia odpowiednio wyposażonej pracowni i pomieszczeń umożliwiających swobodną dźwiękową

realizację posiadanych w zbiorach nut, płyt i taśm /fortepian względnie inne instrumenty, adapter, magnetofon, urządzenie do cichego słuchania muzyki itp./. Bez zorganizowania właściwego zaplecza technicznego i lokalowego nie może być mowy o szerokim i systematycznym udostępnianiu zbiorów muzycznych czytelnikom, którym trzeba w bibliotekach zapewnić możliwość swobodnego przegrania czy przesłuchania utworów. Niestety działy muzyczne w polskich bibliotekach ogólnonaukowych - w tym także i w Bibliotece UAM - nie należą do najlepiej wyposażonych pod tym względem. Brak odpowiednich warunków pełnego udostępniania nut i nagrań w bibliotekach podważa zasadę niewypożyczania muzykaliów poza bibliotekę, zwłaszcza dla użytkowych celów wykonawczych, narażając je na zniszczenie lub zagubienie. Ogólnie biorąc, zbiory muzyczne w bibliotekach uniwersyteckich - nie ograniczając kręgu swych użytkowników tylko do środowiska uczelnianego - przeznaczone są zasadniczo dla celów naukowych, dokumentacyjnych, dydaktycznych i poznawczych, jako niezbędny materiał dla badań i studiów w zakresie teorii i historii muzyki i kultury muzycznej.